

Vrijwilligerswerk voor humanitaire organisaties: sociaal-structurele determinanten

Maikel Meijeren, Marcel Lubbers & Peer Scheepers

Oorspronkelijk artikel: Meijeren, M., Lubbers, M., & Scheepers, P. (2022). Socio-structural Determinants in Volunteering for Humanitarian Organizations: a Resource-based Approach. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Online first.

Verschillende humanitaire crises in de wereld zorgen ervoor dat mensen op de vlucht slaan en een veilig heenkomen zoeken in andere landen. Zo heeft ook Nederland te maken gehad met wisselende aantallen vluchtelingen. De komst van vluchtelingen gaat enerzijds gepaard met protest onder de bevolking; anderzijds ontstaan er ook diverse initiatieven om nieuwkomers te helpen. Deze initiatieven worden vaak ten uitvoer gebracht vanuit humanitaire organisaties, die voor een belangrijk deel van hun werkzaamheden leunen op vrijwilligers. Het is aannemelijk dat ook de komende jaren Europa en dus Nederland te maken zal blijven krijgen met de komst van vluchtelingen. Het is daarom van groot belang om inzicht te krijgen in deze groep vrijwilligers.

Deze studie gaat in op de vraag welke mensen vrijwilligerswerk doen voor humanitaire organisaties, vergeleken met de mensen die vrijwilligerswerk doen voor andere organisaties en vergeleken met mensen die geen vrijwilligerswerk verrichten in Nederland. We beschouwen vrijwilligerswerk als: “het doen van onbetaald werk, zonder verplichtingen, ten behoeve van anderen en/of de samenleving.” Men kan vrijwilligerswerk doen voor veel verschillende organisaties, die tezamen de *civil society* vormen. Wij maken echter een onderscheid in organisaties op basis van hun primaire doelen. Zo komen we tot een driedelige categorisering.

Humanitaire organisaties vallen, net als milieuorganisaties, onder de paraplu van activistische organisaties. Deze organisaties dienen voornamelijk bredere maatschappelijke belangen die over het algemeen niet direct te maken hebben met de sociaaleconomische belangen van hun leden.

Vrijtijdsorganisaties, zoals sportverenigingen en culturele organisaties, bieden recreatieve en sociale activiteiten aan. Tot slot houden belangenorganisaties, zoals vakbonden, bedrijfs- of consumentenverenigingen, zich bezig met het verdedigen en vertegenwoordigen van de sociaaleconomische belangen van hun leden. Naast deze drie organisatorische categorieën onderscheiden we ook religieuze organisaties, politieke partijen en anderzootige organisaties die tezamen een categorie van *andere organisaties* vormen.

Er is door wetenschappers veelvuldig beweerd – en aangetoond – dat participeren in de *civil society* de sociale cohesie in een samenleving ten goede komt. Dit zou met name van toepassing kunnen zijn op het doen van vrijwilligerswerk voor humanitaire organisaties. Waar het vrijwilligerswerk voor bijvoorbeeld vluchtelingen betreft kunnen deze vrijwilligers een verbindende brug vormen tussen nieuwkomers aan de ene kant en de (lokale) ontvangende samenleving aan de andere kant. Het is daarom relevant om inzicht te krijgen in wie vrijwilligerswerk doet voor humanitaire organisaties. Onze onderzoeksvraag luidt dan ook: “wat zijn de sociaal-structurele determinanten van degenen die vrijwilligerswerk doen voor humanitaire organisaties in 2019, vergeleken met vrijwilligers van andere organisaties versus mensen die geen vrijwilligerswerk doen?”

De theoretische propositie waar wij gebruik van maken in ons onderzoek is dat de kans om vrijwilligerswerk te doen afhankelijk is van de mate van hulpbronnen die een persoon bezit. Drie vormen van kapitaal, die verschillende soorten hulpbronnen omvatten, staan daarbij centraal. Ten eerste beschouwen wij vrijwilligerswerk als productief werk waarbij *human capital* een bijdrage kan leveren om dit werk te doen. Ten tweede wordt *sociaal kapitaal* in de literatuur benoemd dat bijdraagt om aan de slag te gaan als vrijwilliger. Ten derde is vrijwilligerswerk ethisch gedreven werk waarbij *cultureel kapitaal* bevorderlijk wordt geacht.

Human capital

Net zoals de arbeidsmarkt is er ook een markt voor vrijwilligerswerk. De toelating tot en prestaties op zo'n markt zijn afhankelijk van de individuele kwalificaties die een persoon bezit. Human capital vertegenwoordigt een bepaalde set van hulpbronnen die kwalificaties voor productief werk vertegenwoordigen. Een eerste indicator van human capital waarnaar veelal in eerder onderzoek is verwezen is *opleidingsniveau*. De hoogte van iemands opleiding is een signaal van iemands bekwaamheid. Mensen met een hogere

opleiding zouden eerder gevraagd kunnen worden en zich aanbieden voor vrijwilligerswerk als dat werk bepaalde opleidingskwalificaties vereist.

Inkomen is een tweede indicator welke van belang wordt geacht bij het begrijpen van het doen van vrijwilligerswerk vanuit het human capital perspectief. Uit eerder onderzoek is gebleken dat hogere inkomensgroepen meer vrijwilligerswerk doen, meer kans hebben om geworven te worden en zich de kosten voor het doen van vrijwilligerswerk beter kunnen veroorloven.

Een laatste human capital indicator is (*subjectieve*) *gezondheid*. Een goede gezondheid is een hulpbron waarmee de kans wordt vergroot dat men zich inzet als vrijwilliger. Overigens is dit niet evident, omdat mensen met een goede gezondheid vaker actief zijn op de betaalde arbeidsmarkt en daarom minder tijd zouden overhouden dan mensen bij wie de gezondheid minder gunstig is. Desalniettemin wordt gesteld dat een goede gezondheid bijdraagt aan het doen van vrijwilligerswerk.

Sociaal kapitaal

De manier waarop mensen deelnemen aan de samenleving en de vormen van sociale binding die daarin plaatsvinden worden omschreven als sociaal kapitaal. *Informeel sociale interacties* zijn hier een eerste afgeleide van. Mensen met een breder netwerk van vrienden en familieleden zijn sterker geneigd om vrijwilligerswerk te doen. Deze individuen hebben meer vertrouwen in de medemens en meer toegang tot gedeelde informatie; hulpbronnen die de kans op het doen van vrijwilligerswerk verhogen.

Een tweede indicator waar we ons op richtten is het *aantal kinderen in het huishouden*. Wij veronderstellen dat ouders met inwonende kinderen vaker sociale interacties hebben die hen bij allerlei activiteiten in de (lokale) gemeenschap betrekken. Bovendien hebben ouders, naarmate de inwonende kinderen ouder worden en zelf meer bij activiteiten betrokken raken, meer kans om in aanraking te komen met vrijwilligerswerk dat gerelateerd is aan de activiteiten van hun kinderen.

Cultureel kapitaal

Vrijwilligerswerk wordt vaak omschreven als ethisch gedreven werk, waar cultureel kapitaal bevorderlijk voor is. Deze ethiek kan betrekking hebben op morele waarden zoals het welwillend helpen van (onbekende) anderen en het zijn van een goede burger. Het is wel gesteld dat dit soort

ethische waarden, als ‘hebt u naaste lief als uzelf’ worden gepropageerd in de verschillende religies. *Religie* is daarom een eerste indicator van cultureel kapitaal waar we ons in dit onderzoek op richten. We verwachten dat mensen die frequent religieuze diensten bezoeken daarom meer kans hebben om vrijwilligerswerk te doen. Enerzijds omdat ze vaak de boodschap krijgen om (onbekende) anderen te helpen, anderzijds omdat ze door anderen gerekruteerd kunnen worden om vrijwilligerswerk te gaan doen.

Culturele consumptie is de tweede indicator. Betrokkenheid bij *highbrow* cultuur wordt geassocieerd met de ontwikkeling van competenties die inzetbaar zijn in verschillende levensdomeinen, zoals ook vrijwilligerswerk. Culturele consumptie biedt mogelijk nieuwe perspectieven en verbreedt iemands blik op de wereld.

Onderzoeksanpak

Voor dit onderzoek hebben we gebruik gemaakt van de Longitudinale Internetstudies voor de Sociale Wetenschappen (LISS). Deze paneldata zijn representatief voor de Nederlandse populatie van zestien jaar en ouder. We maken gebruik van de data die in 2019 verzameld zijn. Onze afhankelijke variabele is het doen van *vrijwilligerswerk*. Respondenten konden aangeven voor welke organisatie(s) ze vrijwilligerswerk deden, via de vraag: “kunt u voor elk van de genoemde organisaties aangeven wat op dit moment op u van toepassing is, of de afgelopen 12 maanden op u van toepassing was”. We hielden hierbij de reeds genoemde categorisering van activistische, vrijetijds- en belangenorganisaties aan, alsmede de categorie van andere organisaties. Vanwege onze specifieke focus op humanitaire organisaties hebben we de activistische organisaties, waaronder ook milieuorganisaties, apart gecategoriseerd. De categorische afhankelijke variabele omvat dus, vrijwilligerswerk doen voor ... (a) humanitaire organisaties, (b) milieuorganisaties, (c) vrijetijdsorganisaties, (d) belangenorganisaties, (e) andere organisaties versus en (f) mensen die geen vrijwilligerswerk doen.

De onafhankelijke variabelen zijn de hierboven opgesomde indicatoren van respectievelijk human, sociaal- en cultureel kapitaal. Dit betreft dus opleidingsniveau, inkomen, subjectieve gezondheid, informele sociale interacties, aantal kinderen in het huishouden, religie en culturele consumptie. Dit wordt aangevuld met controlevariabelen zoals geslacht, leeftijd, migratieachtergrond, burgerlijke staat en belangrijkste bezigheid.

Als methode gebruiken we multinomiale logistische regressie, waarbij we een stapsgewijze procedure volgen. Eerst worden enkel de human

capital indicatoren toegevoegd. Vervolgens enkel de indicatoren van sociaal kapitaal en daarna enkel de indicatoren die cultureel kapitaal omvatten. Tot slot wordt het gehele model geschat waarin alle indicatoren alsmede de controlevariabelen zijn opgenomen.

Bevindingen

We vinden dat vrijwilligers voor humanitaire organisaties vaker hoger opgeleid zijn vergeleken met mensen die geen vrijwilligerswerk doen. Een hogere opleiding blijkt vrijwilligerswerk echter ook in het algemeen te stimuleren. Inbedding in de kerk speelt ook een prominente positieve rol bij het doen van vrijwilligerswerk voor humanitaire organisaties: hoe vaker men diensten van een kerkgenootschap bezoekt, des te groter is de kans dat men zich inzet voor humanitaire organisaties. Ook mensen, die vaak culturele instellingen bezoeken, hebben een grotere kans op het doen van vrijwilligerswerk voor humanitaire organisaties. Het verdient aandacht in toekomstig onderzoek of culturele instellingen ontmoetingsplekken zijn voor het bestendigen van netwerken waarin ook vrijwilligerswerk wordt gepropageerd, of dat het bezoeken van cultuur én het doen van vrijwilligerswerk beiden verklaard worden vanuit eenzelfde wereldbeeld. Juist deze mensen zouden waarde kunnen hechten aan een ruime blik op de wereld en daarmee mogelijk meer openstaan voor het doen van vrijwilligerswerk.

Tot slot hebben vrijwilligers voor humanitaire organisaties minder vaak betaald werk vergeleken met de groep die geen vrijwilligerswerk doet. Een reden zou kunnen zijn dat deze vrijwilligers niet of minder deelnemen aan de arbeidsmarkt en/of dat er relatief veel gepensioneerden zijn die dit type vrijwilligerswerk doen. Uit onze resultaten blijkt namelijk dat er zich veel ouderen onder de vrijwilligers voor humanitaire organisaties bevinden.

Implicaties

Humanitaire organisaties in Nederland hebben te maken met opeenvolgende humanitaire crises die elkaar soms overlappen. Het maakt dat de afhankelijkheid van vrijwilligers bij deze humanitaire organisaties groot is. Dit onderzoek geeft een beter profiel van de bestaande vrijwilligers voor humanitaire organisaties. Het blijkt dat human, sociaal en cultureel kapitaal de kansen op vrijwilligerswerk in zijn algemeenheid vergroten en dat er

vooral binnen hogere opleidingen, kerken en culturele instellingen veel potentie is om vrijwilligers voor humanitaire organisaties te mobiliseren.

Eerder werd al duidelijk dat er voldoende welwillende burgers zijn die graag hun steentje bijdragen om nieuwkomers te helpen. Maar om een meer divers vrijwilligersbestand te bewerkstelligen, zouden nieuwe campagnes bij humanitaire organisaties zich juist ook kunnen richten op groepen die nu ondervertegenwoordigd zijn in dit vrijwilligerswerk. Dit biedt humanitaire organisaties, die inclusiever willen zijn, de kans om hierop in te zetten. Tevens geeft het een groter deel van de samenleving inzicht in wat het is om vluchteling te zijn, met de veronderstelde positieve gevolgen voor de sociale cohesie van dien.